

tot in de jaren dertig herdruk op herdruk beleefde. Twee andere volgden het gebaande pad, en een vijfde vormde de uitzondering op de regel en krijgt daarom afzonderlijke aandacht.

Principieel weerspiegelde zich de negatieve houding van *Rerum Novarum* in de algemene regel uit het handboek van de Jezuiet Bruin waarin de werkstaking, 'veelal eene uiting van lang gekoesterden en moedwillig gekweekten wrok',²⁶ vanwege haar gevolgen voor ongeoorloofd werd verklaard. En kort daarna, in 1909, omschreef Aengenent het als zijn ideaal, dat 'de reglementeering van den arbeid door de publiekrechtelijke beroepsorganisaties zóó ver gevorderd is, dat de stakingen niet meer kunnen uitbreken.'²⁷ Verplichte arbitrage binnen een corporatief systeem was dus zijn oplossing. Op die principiële afwijzing die door de andere auteurs werd gedeeld, was slechts één uitzondering mogelijk die een staking kon rechtvaardigen, namelijk contractbreuk of grove onbillijkheid van de kant van de werkgever. Anderzijds was staken *altijd* verboden wanneer het algemeen welzijn erdoor in gevaar kwam of wanneer het om een politieke staking ging, bijvoorbeeld ter bereiking van het algemeen kiesrecht.

Hierbij kwam nog, dat in het spaarzame geval waarin een staking gerechtvaardigd was, er bovendien aan een hele reeks voorwaarden voldaan moest zijn om haar ook metterdaad geoorloofd te doen zijn. Zo moest het altijd om een zeer ernstige zaak gaan, alle andere middelen moesten voordien beproefd en mislukt zijn, de staking moest een redelijke kans van slagen hebben, en er mocht nooit sprake zijn van het gebruik van geweld. Sommige auteurs begrepen onder dit laatste ook pogingen om niet-stakende arbeiders te overreden mee te doen, het posten. Toen in de jaren dertig in het buitenland de eerste bedrijfsbezettingen en sit-down-stakingen voorkwamen, zagen de nieuwere handboeken deze stakingsvarianten als vormen van geweld vanwege de aantasting van het eigendomsrecht, en verklaarden ze dus voor verboden.

Tegen dit alles stak de opvatting van de Duitse Jezuiet en grondlegger van het solidarisme, Pesch, sterk af. Diens vierdelig standaardwerk werd in Nederland tussen 1908 en 1917 in de vertaling en bewerking van Aalberse uitgebracht. Hoe anders als de bovengenoemden Pesch de kwestie behandelde, kan uit twee dingen blijken. Wel citeerde hij de hele passage uit *Rerum Novarum* over de staking, maar bij hem leidde het citaat direct tot de vaststelling dat de encycliciek *dus* wettelijke maatregelen eiste op het gebied van arbeidsduur en arbeidsloon, teneinde stakingen te voorkomen. En tegenover het scherm met de notie van het algemeen

26. Bruin, A.w., 319.

27. Aengenent, A.w., 329.